
Ivan Wilhelm – projev, Statut UK, 20. výr.

Statut UK zakládá principy akademického života i důvody existence univerzity - Projev prof. Ivana Wilhelma, emeritního předseda AS a rektora UK v plném znění

**Magnificence, vážený pane rektore,
páni proreктоři, spectabiles, honorabiles,
vážený pane předsedo Akademického senátu,
milé kolegyně, vážení kolegové, vzácní hosté,**

je to právě 20 let od doby, kdy byl přijat statut svobodné Univerzity Karlovy. Dovolte, abych poděkoval Akademickému senátu a vedení Univerzity Karlovy za svolání tohoto shromáždění, kterým si přijetí statutu připomínáme. Dvacet let píše Univerzita Karlova svoji moderní historii, dvacet let se těší svobodnému, autonomnímu akademickému životu. Všichni chápeme tuto událost jako nadmíru důležitou nejen pro život univerzity, ale i pro život všech vysokých škol České republiky i celé společnosti. Jsem proto velmi rád, že jste přijali pozvání k tomuto shromáždění a vážili jste dnes cestu do Karolina a spojili připomenutí tohoto výročí s příležitostí k osobnímu setkání s tehdejšími spolupracovníky.

Skutečnost, že mi byla nabídnuta příležitost oslovit toto shromáždění, je pro mne bezesporu významnou poctou. Měl bych zavzpomínat na počátky činnosti AS UK a připomenout některé momenty z období příprav pravidel pro svobodný akademický život. Svobodný akademický život neznamená v žádném případě chaos bez závazků, ale jasně formulovaná pravidla práv a povinností a správy věcí obecných. Práva akademického občana musí být všem nejen dostupná, ale pro všechny občany rovná. Po čtyřiceti letech pokřiveného života na našich vysokých školách to byl nelehký úkol. Vzpomínat na věci minulé na základě osobní paměti je jistě záležitost poněkud ošemetná (zejména v mém případě) a tak jsem nahlédl do písemných pramenů – zápisů ze zasedání AS UK a do jeho výročních zpráv z počátečního období. Je to zajímavé čtení nejen pro osobní konfrontaci s vlastní pamětí, ale i kvůli srovnání, jak jsme v této době na otázky správy univerzity nahlíželi, a co jsme v té době pokládali za důležité. Neméně výmluvné jsou některé formulace jakoby na okraj, přitom sotva přehlédnutelné. Již v záhlaví první výroční zprávy za rok 1990 se se skromností sobě vlastní praví - „Doufáme, že by se tato zpráva mohla stát zdrojem poučení a pomoci se v budoucnu alespoň některých chyb vyvarovat“. Další výroční zpráva je skromně uvedena přáním, že „by se mohla stát inspirací a impulsem pro další činnost“. Myslím, že mi všichni dáte za pravdu když řeknu, že hlavní pozornost v těchto letech jsme věnovali právě širokým diskusím o principech i detailech uspořádání akademického života, jakožto tematu zásadní důležitosti pro všechny vysoké školy u nás. V Modré posluchárně anebo v Malé aule Karolina proběhla řada zasedání zástupců vysokých škol a členové akademické obce Univerzity Karlovy dostávali nezanedbatelný prostor a vytvářeli nepřehlédnutelný vliv na poslance Federálního shromáždění při přípravě zákona o vysokých školách. Zajisté i pod tímto vlivem přijalo Federální shromáždění tento zákon již 4. května 1990, což svědčí především o tom, že v rámci tehdy platné legislativy nebylo vůbec možné se na vysokých školách pohnout a jakýkoli krok k realizaci změn vyžadoval zcela novou legislativní úpravu.

Z hlediska vnitřních předpisů vysokých škol pak měl zcela zásadní úlohu statut vysoké školy. Toho jsme si byli dobře vědomi zejména na Karlově univerzitě, takže z uvedených pramenů jasně vyplývá, že práce na znění statutu zcela dominovaly počátkům činnosti AS UK. Pominu-li množství hodin, strávených přípravnými pracemi v různých pracovních orgánech AS a UK, lze ze zápisů a záznamů zasedání pléna AS UK doloženě tvrdit, že otázkám znění samotného Statutu UK bylo věnováno celkem šest zasedání a finální text byl přijat AS dne 19. 12. 1990 jako vánoční dárek UK. Pro úplnost dodávám, že po projednání s MŠMT schválil AS některé drobnější úpravy v textu Statutu a definitivní text byl schválen 22. března 1991. Tak byla vyjádřena, cituji z textu preambule Statutu UK - „vůle akademické obce Univerzity Karlovy, vycházející z historických tradic tohoto nejstaršího vysokého učení ve střední Evropě, vědomi si významu této univerzity pro rozvoj lidského poznání, vzdělanosti a kultury a jejího poslání sloužit pravdě a rozvíjet ideály lidství, usilující o prohloubení idejí univerzity jakožto společenství, ve kterém jsou vzájemné vztahy členů určovány autoritou duchovní, nikoli mocí, ve kterém jsou zachovávány principy akademických svobod jako nutný základ existence akademické obce a její činnosti vědecké a učitelské, majíce na zřeteli prohloubení samosprávného a autonomního charakteru univerzity, jakož i její nezávislosti na mocenských či politických strukturách, naplnění snahou umožnit přístup ke vzdělání všem, kdož po něm touží, hlásíce se k myšlence celosvětové spolupráce univerzit nejen jako základu mezinárodního vědeckého výzkumu, ale především jako předpokladu výchovy nových generací k porozumění a toleranci, naplňující

odkaz těch, kdož za tyto ideály obětovali svou svobodu či životy a vedení snahou zaujmout v rodině svobodných univerzit místo, které Univerzitě Karlově odedávna náleží, přijali jsme tento statut“.

Dámy a pánové, preambule není pouhou formalitou, anebo ornamentem vlastního statutu. Je nedílnou platnou součástí platného statutu. Nejsem žádným vykladačem jejího textu, navíc preambule žádného vykladače nepotřebuje. Jsem si jist, že uvedené formulace mluví řečí zcela jasnou. Důležitou skutečností však zůstává fakt, že právě v preambuli jsou založeny všechny principy našeho akademického života i důvody existence univerzity. To je potřeba nejen čas od času si připomínat, ale mít neustále na zřeteli a tyto principy zcela vědomě každodenně ctít a plnit. Je permanentní povinností každého akademického občana pečovat o zachování těchto principů jakožto nezbytných atributů akademického života. Nezřídka jsme totiž svědky pokusů o využití situace při „inovaci“ vztahu vysokých škol k vnějšímu prostředí a jejich vnitřní struktury k prosazení různých partikulárních zájmů a oslabení principů právě ve Statutu UK tak pregnančně formulovaných. Každý takový nápad by měl vyvolat zvýšenou pozornost akademické obce a projevit nekompromisní stanovisko k takovým snahám, ať jsou vysvětlovány jakýmkoli okamžitým profitem, protože v dlouhodobějším horizontu jsou vždy v lepším případě prodělkem, v horším pohromou. Za připomenutí na tomto místě stojí rčení antických Římanů, že právo je psáno pouze pro bdělé.

Dámy a pánové, statut patří k nejdůležitějším dokumentům každé vysoké školy a nejinak je tomu i v případě UK. Proto pozornost, kterou mu AS v počátečním období věnoval, je zcela přirozená. Avšak činnost AS se ani v prvopočátcích nemohla soustředit pouze na přípravu a schválení statutu. Z oblasti zásadnějších témat, kterým se musel AS věnovat v tomto období, jistě patří například diskuze o vnitřním rozpočtu UK. S ohledem na minimální osobní zkušenosti senátorů s finančními otázkami a otázkami hospodaření to bylo opravdu tema značně obtížné a nebylo snadné jej racionálně řešit také vzhledem k celkově nízkému objemu prostředků, jež nelze vůbec se současností srovnávat. Že se tyto otázky dařilo relativně úspěšně řešit svědčí skutečnost, že AS našel vhodný a rychlý způsob, jak se problematiky zhostit a UK nemusela ani jednou sáhnout k takovým krajnostem, jako je rozpočtové provizorium. Již ve výroční zprávě v roce 1991 však čteme, že AS UK by uvítal projednání koncepce dalšího rozvoje UK se stanovením priorit jako nutnost pro rozhodování o rozpočtu i o dalších souvislostech orientace UK a jejich fakult. I když se tento požadavek podařilo zejména vzhledem k jeho složitosti naplnit až po jisté době, patří iniciativa o vytváření koncepce rozvoje univerzity k myšlenkám vzešlým na půdě AS.

Jiným dobrým příkladem senátní práce byla příprava a přijetí Řádu vysokoškolské koleje. I když se činnost AS v oblasti sociálních záležitostí, zejména studentů, nevyvíjela, jak jsme si mnohdy představovali, znamenalo přijetí tohoto řádu první faktickou, nejen formální změnu ve správě těchto zařízení s výrazným aspektem samosprávného prvku studentů. Za další zmínku v dnešním shromáždění stojí i fakt, že AS se v řadě případů veřejně vyjádřil k zásadním otázkám celospolečenského charakteru a váhou své autority pomohl nejen k utváření veřejného mínění, ale i svého vlivu na řešení těchto otázek. Za všechna tato prohlášení zmíním prohlášení AS k federativnímu uspořádání státu, k přijetí lustračního zákona, anebo k řadě mezinárodních událostí.

Úspěšný start působení senátu v řízení věcí obecných byl zcela jistě podmíněn jednak nezištnou obětavostí a osobním nasazením senátorů, ale také nepřehlédnutelnou celkovou snahou o správu UK jako jednotné instituce s potlačováním partikulárních zájmů skupin nebo fakult s důrazem na profit univerzity jako celku. Právě vědomí této odpovědnosti vůči celé UK umožnilo získat AS zaslouženou autoritu, takže již ve výroční zprávě o činnosti za rok 1992 je uvedeno, že „AS si našel odpovídající místo ve správě univerzity i v komunikaci s vedením UK“.

Dámy a pánové, mluvím-li o činnosti a výsledcích práce AS UK, pak nejde o práci akademického orgánu jako takového. Tato činnost je determinována rozhodnutím a energií dlouhé řady senátorek, senátorů i dalších akademických občanů, kteří si pokládali za čest poskytnout svoje síly pro dobro univerzity. Je jich dlouhá řada a není možné zde všechna jejich jména uvést. Obvyklým rétorickým obratem v této situaci je vyslovení obavy z možného opomenutí a tím vysvětlení skutečnosti se jmenům vyhnout úplně. Budiž mi dovoleno na tomto místě udělat jistou výjimku a některá jména přeci jen uvést. Mluvíme-li o důležitosti statutu a mluvíme-li o kvalitách textu Statutu UK, pak nemůžeme nezpomenout jméno muže, jenž se o tento text zasloužil mimořádně. Náš kolega, dr. Michal Svatoš, byl patrně jediný z nás, kdo měl nejen zkušenost, ale i představu, jak má takový dokument vypadat, a jenž si dal tu práci a vynaložil neskutečné množství osobní energie a trpělivosti, abychom se dopracovali důstojného výsledku, který si Univerzita Karlova zaslouží. Rád bych mu za nás všechny vyslovil za tuto práci nejen náš obdiv, ale i dík.

Je však ještě jedna skupina senátorů, kterou bych chtěl při dnešní příležitosti vzpomenout, a to jsou naši kolegové, kteří prošli řadami AS UK, ale dnes již nemohou být s námi. Patří k nim doc. RNDr. Zbyněk Dlouhý z Pedagogické fakulty, který sehrál klíčovou roli v přípravě prvních rektorských voleb připravovaných ještě Akademickou radou UK, což bylo velmi důležitým momentem pro další vývoj. Dále je to prof. MUDr. Helena Tomášová z 2.LF, dlouholetá členka AS UK a členka předsednictva, doc. PhDr. Jiří Banýr, člen AS UK a předseda AS Pedagogické fakulty. Dalšími jsou dlouholetí senátoři prof. PhDr. Jan Kuklík z Filozofické fakulty a prof. MUDr. Peter Višňovský z Farmaceutické fakulty, který byl také členem předsednictva. Dále pak doc. RNDr. Zdeněk Hájek z Matematicko-fyzikální fakulty, který byl také předseda ekonomické komise. Konečně musím uvést jméno našeho kolegy z Lékařské fakulty v Plzni, doc. RNDr. Josefa Reischiga, který patřil především v rozhodujících momentech k opravdu vlivným senátorům a který je nedostižným rekordmanem v počtu absolvovaných zasedání.

Na tomto místě bych rád vyjádřil uspokojení nad tím, že se po přijetí nového zákona o vysokých školách v r. 1998 díky obětavé práci tehdejších členů Akademického senátu a vedení UK podařilo během krátké doby šesti měsíců přijmout znění Statutu UK, který výrazně navázal na text z roku 1990, a který je platný dodnes.

Dámy a pánové, zajisté existuje řada věcí, které se zcela nepovedly, nebo ke kterým jsme se vůbec nedostali. Slavnostní shromáždění není příležitostí k jejich probírání a analyzování důvodů, proč se tak stalo. K tomu by bylo zapotřebí

jiného zasedání. Typickým příkladem z této oblasti, který mohu připomenout, byly obsáhlé debaty o etických otázkách akademického života a možnosti řešení jejich porušení, které skončily bez jakéhokoli konkrétního závěru. Zde bych chtěl pouze důrazně prohlásit, že všechna pochybení vůči etice akademického života a morálnímu kodexu akademického občana, které se zajisté mohou přihodit, jsou vážným prohřeškem a jako takové by měly být detailně projednány s jasným stanovením důsledků a následků takového činu. Nic z těchto věcí, které se přihodily ať už v poslední době nebo i dříve, není bez takového projednání v orgánech akademické samosprávy zapomenuto. Neochota a nevěle projednat takové případy a vyvodit z nich závěry, ať se přihodí na kterékoli vysoké škole, poškozují v konečném součtu dobré jméno všech vysokých škol, ale také zpochybňují demokratické uspořádání akademického života, které je běžně pokládáno za jistý vzor demokratického života veřejného. Transparentní, otevřené projednání takového skutku s detailním vyjasněním příčin a opatření k nápravě svědčí naopak o síle instituce a autoritě její samosprávy.

Vážené dámy a pánové, kolegyně, kolegové, mili přátelé, dvacet let, které uplynuly od přijetí Statutu svobodné UK jsou vyplněny bohatou činností ve všech oblastech, které jsou pro UK důležité. Domnívám se neskromně, že úspěchy UK nás nejen těší, ale vyvolávají v nás i hřejivý pocit satisfakce nad skutečností, že jsme k jejich dosažení alespoň trochu pomohli. Radostí nás musí naplňovat vědomí, že UK prožívá v současnosti období z nešťastnějších v její dlouhé historii a my jsme toho nejen svědky, ale i aktéry. Chtěl bych proto poděkovat Vám všem za vše, co jste pro UK doposud vykonali, co pro její dobro konáte v současnosti i co vykonáte v budoucnu. Je nepochybné, že si to Univerzita Karlova plně zaslouží.

QUOD BONUM FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE EVENIAT !

Děkuji Vám za pozornost, se kterou jste mě vyslechli.